

Opinió

El Treball de Recerca, una bona idea?!

A priori podria ser una bona idea. Apropar l'activitat investigadora a joves estudiants que, per la mateixa idiosincràsia del seu estat, haurien de deixar-se seduir per la curiositat semblaria una acció lògica, evident en l'àmbit acadèmic. La curiositat entesa com una emoció agradable que esdevé el motor, l'impuls del desenvolupament del pensament. Aquella que els docents pretenem rescatar de les urpes de la cultura de la immediatesa i que, sense cap mena de dubte, s'està convertint en una missió difícil (pel meu tarannà optimista em resisteixo a utilitzar l'adjectiu "impossible", aquest el deixo en mans de l'infatigable Tom Cruise).

“Un acompanyament imprescindible, necessari i que, com és natural, els estudiants reclamen.”

Però anem a pams. Segons l'article 18 del Decret 171/2022 de 20 de setembre (el registre administratiu sempre és enrevessat), als estudis de Batxillerat tot l'alumnat, amb algunes excepcions lògiques que ara no venen al cas, ha de fer un Treball de Recerca. La perífrasi d'obligació "haver de fer" es converteix d'entrada per a alguns estudiants en un factor determinista i poc seductor que els inquieta. Precisament, a l'institut on soc docent fa una colla d'anys, en una de les tutories del passat mes de gener els estudiants de segon de Batxillerat van presentar els resultats dels seus Treballs de Recerca als alumnes de primer, que estan a punt d'iniciar el seu periple. Tot i que els nois i noies seleccionats per compartir les seves experiències van convertir-se en mestres del màrqueting amb tot un recull de bons consells, generoses intencions i un desplegament de temes originals, el seu *savoir-faire* no va ser suficient per calmar plenament els ànims dels novells investigadors. De manera que en acabar les exposicions, mentre els experts estudiants somrien d'orella a orella per la satisfacció de la feina ben feta, els novells es mira-

ven buscant la complicitat entre ells amb un mig somriure i amb el consol de trobar-se tots en la mateixa situació.

Una de les causes responsable d'aquesta inseguretat inicial, que en alguns casos els acompanya tot el camí, és la condició de matèria sense càrrega lectiva, la qual defineix el Treball de Recerca. És a dir, tot i formar part del currículum dels estudiants catalans (no ho havia dit, però a la resta de l'Estat ningú no ha sentit parlar mai del TdR), des del Departament d'Educació no s'ha cregut oportú dotar ni que sigui d'una hora setmanal l'acompanyament en l'adquisició de la competència en recerca. Un acompanyament imprescindible, necessari i que, com és natural, els estudiants reclamen. Això sí, en el Decret es recull la necessitat d'assignar a cada alumne un docent com a tutor de l'estranya matèria i que els instituts, sota el comodí "d'autonomia de centre", s'organitzin com ho considerin millor o, en definitiva, com puguin. Com que és tan important la competència en recerca, fins ara (parlo del curs 24-25) el TdR representa un 10% de la qualificació final del Batxillerat (sembla, però, que aquesta generosa ponderació està en vies d'extinció), un component més que s'afegeix a la pressió que els batxillers senten i que traslladen

a l'entorn familiar. Quantes mares i pares s'han convertit gràcies al TdR en investigadors improvisats!

Malgrat tot, com deia a l'inici de la reflexió, soc optimista de mena i això m'impulsa a buscar la cara de la moneda. Cada any des de múltiples entitats culturals i socials, des de les diferents universitats catalanes, entre d'altres, es premia l'excel·lència de molts dels monogràfics resultat de la recerca dels estudiants de Batxillerat. En alguns casos, igualen la qualitat dels Treballs de Final de Grau. Jo mateixa, com a membre de molts tribunals avaluadors, he pogut gaudir de la creativitat, del rigor, de l'ambició, de l'originalitat, de la sensibilitat de futurs professionals en Ciències Socials, en Humanitats, en Ciències i en Tecnologia. Potser no era tan mala idea...

Maria Elena Castillo Herrero
Il·lustració: Quim Domene

Col·lecció local

MONOGRAFIES

BUSQUETS, Lluís (ed.),

Els Pastorets, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 230 p.

CANAL, Jordi,

Contar España. Una historia contemporánea en doce novelas, Madrid: Ladera Norte, 2024, 215 p. (La Espuma de los Días; 7)

CASANOVAS-PERMANER, Ignasi i

PLANADECURSACH, M. Dolors, *La noblesa gironina de privilegi de generositat. Setge de la Força de Girona 1462. Volum IV. Llinatges de la P-V*, Girona: Difusió Publicacions i Videos, 2024, 619 p.

50 anys de pubillatge d'Olot i de la Garrotxa, Olot: Centre d'Iniciatives Turístiques d'Olot, 2024, 61 p.

CULEBRAS, Jesús,

Segona República, Guerra Civil i repressió franquista a Castellfollit de la Roca (1931-anys 40), Castellfollit de la Roca: l'autor, 2024, 273 p.

MURLÀ, Josep,

Transició i democràcia (1975-2011), Olot: Ajuntament d'Olot-Diputació de Girona, 2025, 95 p. (Quaderns d'Història d'Olot; 11)

RIERA, Pilar,

Maria Branyas: Sí, tinc 117 anys, Sant Joan les Fonts: Oliveras, 2024, 111 p.

SALA, Pere; BRETCHA, Gemma i

PUIGBERT, Laura (ed.), *El paisatge en el món local. Mirades, criteris i experiències*, Olot: Observatori del Paisatge, 2024, 633 p. (Plecs de Paisatge. Eines; 4)

SOLER, Manel,

Sant Joan les Fonts: camins de lava, terra i aigua, Sant Joan les Fonts: Ajuntament, 2024, 20 p. (Jornades Europees del Patrimoni 2024)

VALLS, Josep i FERRERÓS, Joan,

La vida a Can Duran, Cassà de la Selva: Gavarres, 2024, 176 p.

ARTICLES

AGUSTÍ, Bibiana i ROSILLO, Rafael,

“Pla de Politger-Pla Parcial Sau (Sant Jaume de Llierca, la Garrotxa). 2022”, dins J. BURCH et al. (cur.) *Dissetenes Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Girona: Documenta Universitaria, 2024, p. 484-486.

ALCÀNTARA, Roger et al.,

“Excavacions arqueològiques al jaciment de Codella 2022-2023 (les Preses, la Garrotxa): primeres evidències d'ocupació neolítica a la zona volcànica de la Garrotxa”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 39-42.

AUGÉ, Anna,

“Intervenció arqueològica a la plaça Prat de Sant Pere, 2 de Besalú (Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 399-401.

AULINES, Albert et al.,

“Primera intervenció arqueològica, de l'any 2022, a la Cova del Blat (Sales de Llierca, la Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 19-22.

BROSA, Arnau et al.,

“Intervenció arqueològica al jaciment de la Cova de les Monges (Montagut i Oix, la Garrotxa), campanya 2023”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 91-93.

CANAL, Jordi,

“El historiador como lector de novelas: hambre de comprender”, *La Aventura de la Historia*, núm. 303, gener 2024, p. 18-19.

CANAL, Jordi,

“La escritura, la literatura y el yo del historiador”, *Letras Libres* (Madrid), núm. 272, 2024, p. 23-27.

CINGOLANI, Stefano M.,

“La música i l'entreteniment al temps de Jaume I. Consideracions sobre les fonts i problemes de mètode”, dins F. VILLANUEVA i R. ISUSI-FAGOAGA (coord.), *Música, monarquia i noblesa a la Corona*

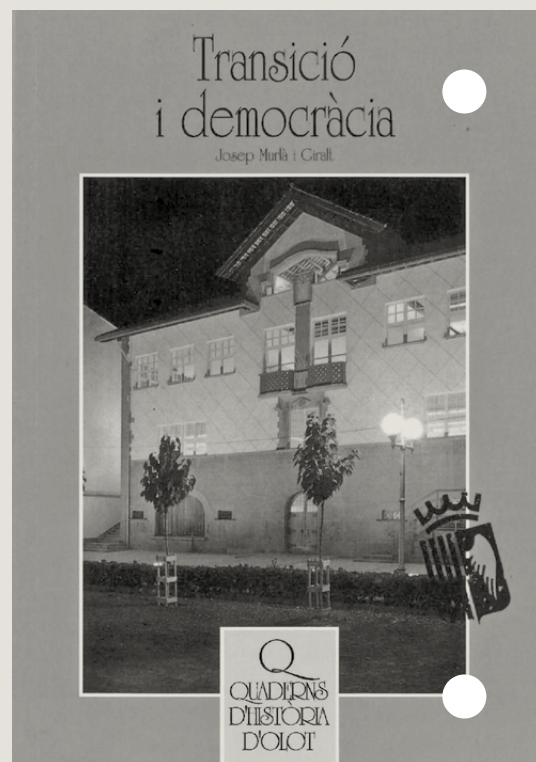
d'Aragó, València: Tirant, 2024, p. 29-52.

FERRÉS, Pilar,

“Centenari del naixement de Joan Ferrés”, *La Comarca d'Olot*, núm. 2251, 27 desembre 2024, p. 39.

FREIXA, Montserrat,

“Intervenció arqueològica a l'edifici dels Claustres de Besalú (Besalú, la Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 272-274.

FRIGOLA, Joan; CASTANYER, Pere i

TREMOLEDA, Joaquim, “La villa romana dels Pompeu o de Can Ring (Besalú, la Garrotxa): campanyes 2022-2023”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 177-180.

LLUSENT, Irene,

“La recuperació del patrimoni religiós gironí”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 567-570.

MARTÍN-ETXEBARRIA, Gorka,

“Arqueologia de la darrera batalla a la Garrotxa: el Toix, 1874”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 475-477.

PALLÀS, Xavier,
“El campanar, els campaners i els tocs de campana a Sant Privat d'en Bas”, *La Vall Bull*, núm. 63, 2024, p. 24-29.

PRAT-VERICAT, Maria et al.,
“Represa de les excavacions a la Cova 120 (Sales de Llierca, Garrotxa): campanya de 2023”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, 2024, p. 16-18.

PUIG, Anna M.,
“Carrer de la Vila Vella núm. 43 (Santa Pau, Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 375-376.

PUIG, Anna M.,
“Entorn de l'església de Segueró (Beuda, Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 513-514.

RUBIÓ, Jordi,
“Le fonds photographique de l'école ménagère et agricole de Lhuis”, *Archivistes! La Lettre de l'Association des Archivistes Français*, núm. 150, octubre-desembre 2024, p. 26.

RUBIO, Albert i VIÑAS, Ramon,
“Primeres mostres de pintura rupestre esquemàtica a les comarques gironines: les balmes de Bellavista i Mariana (Sales de Llierca, la Garrotxa)”, dins J. BURCH et al. (cur.), *Dissetenes Jornades d'Arqueologia...*, p. 76-79.

TEXTOS ELECTRÒNICS

CANAL, Jordi,
“Corbatismo y sincorbatismo en España a principios del siglo XXI: moda y política”, *Investigaciones Históricas. Época Moderna y Contemporánea*, núm. extraordinari II, 2024, p. 877-898. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.24197/ihemc.O.2024.877-898>>

FEU, Jordi et al.,
“Cooperación universitaria y género”, *Revista Internacional de Cooperación y Desarrollo*, núm. 11/1, 2024, p. 8-18. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.21500/23825014.6928>>

FEU, Jordi; PRIETO-FLORES, Òscar et al.,
“Pedagogical renewal today: Miscellanea”, *Journal of Technology and Science Education*, núm. 14/3, 2024, p. 654-663. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.3926/jotse.2602>>

FONT SENTIAS, Josep,
“Espais de memòria dels maquis a Catalunya”, *Temps i Espais de Memòria. Revista Digital del Memorial Democràtic*, núm. 8, 2024, p. 77-79. [en línia]. Disponible a: <https://memoria.gencat.cat/ca/que-fem/publicacions_md/revista-temps-i-espais-de-memoria/>

PRIOR, Ramon,
“Topònims bascoïdes a les possessions del monestir de Sant Aniol d'Aguja”, *Microhistòria Gironina. Portal Gironí d'Història i Genealogia*, desembre 2024. [en línia]. Disponible a: <<https://www.portalgironi.cat/index.php/historia/historia-garrotxa>>

Ja es poden consultar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa els **protocols notarials de l'any 1924** del districte d'Olot.

Concretament, el passat mes de gener van ingressar a l'Arxiu quatre volums d'escriptures de Vicenç Capdevila Boloix, i dos volums d'Hermenegild Danés Coldecarrera, tots dos notaris d'Olot. De la notaria de Besalú, vacant des de 1920 fins a finals de 1925, no ha ingressat cap volum. Com se sap, els protocols notarials són de lliure accés per als investigadors a partir de cent anys d'antiguitat.

El portal de coneixement obert UPCommons permet la consulta del projecte de final de màster *Urban fragments. The implementation of small urban interventions in Olot*, redactat per Nick Fisch a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. El treball se centra en tres **intervencions urbanes** recents en l'espai públic olotí –el Firal (2022), Can Sau (2019)– i la plaça del Carme (2021)– i en destaca els processos participatius, la identitat urbana i la domesticació urbana.

A Lloret de Mar, en la 28a MontPhoto Fest, l'edició de l'any passat d'aquest concurs internacional de referència en fotografia de natura i muntanya, la imatge *Amanecer con tormenta*, de Pere Soler Isern (Castellfollit de la Roca, 1961), va rebre el 2n premi AEFONA (Asociación Española de Fotógrafos de Naturaleza), en la categoria Paisatge. Soler és un fotoreporter de la natura guardonat en nombrosos certàmens i col·laborador de les principals revistes especialitzades en fotografia.

ELS PASTORETS

Edició de
Lluís Busquets i Grabulosa

EDITORIAL OLIVERAS

Del dinou al vint-i-u Antoni Planagumà Gelada

Just després de travessar la frontera administrativa de l'Estat, els penúltims exiliats polítics –l'activista del tercer sector i diputat Ruben Wagensberg, el periodista de La Directa Jesús Rodríguez i la secretària general d'ERC Marta Rovira– van parlar ben poc dels fets que els van obligar a emigrar i dels canvis que els van animar a tornar. En canvi, van parlar molt de l'agraïment que sentien cap a les persones que els van ajudar a instal·lar-se a Ginebra. Unes paraules sorprenents i inesperades que demostren com són d'importants i necessàries les entitats que acullen els expatriats.

Per a molts republicans olotins, l'home de referència a l'exterior va ser l'antic dirigent d'Acció Catalana Republicana, secretari del Comitè Local de Milícies Antifeixistes i conseller del Consell Municipal d'Olot Antoni Planagumà i Gelada (Olot, 1909–Ivry-sur-Seine, 1989). Ell era el punt de contacte, el que sabia, o podia esbrinar, el destí dels exiliats i informar sobre com els anava la vida al país d'acollida. La seva casa a París era la casa amiga, sempre oberta als olotins i als catalans que s'hi volguessin acostar. Acabada la guerra mundial, amb gran esforç, va aixecar una empresa solvent que li va permetre ajudar molts companys, entre els quals algun supervivent dels camps de concentració nazis. També va contribuir econòmicament en el sosteniment de la Generalitat de Catalunya a l'exili. Durant un temps, la seva empresa va pagar el salari del secretari del president Josep Tarradellas i va finançar les trameses de les cartes ciclostilades que el president enviava als catalans de l'interior i de la diàspora.

Quan la missiva anava dirigida a un conegut, sovint hi adjuntava quatre ratlles per informar sobre l'estat de salut d'algun parent o de les peripècies viscudes per altres coneguts. Darrerament, informava dels decessos dels exiliats. Entre els papers del meu pare, hi vaig trobar fins i tot una carta adreçada a un parent llunyà, on relatava, sense ometre detalls ni estalviar-se opinions molt personals, les relacions i el parentesc de la meua família. No és un cas aïllat. A l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, al Fons Jordi

Pujiula Ribera, es conserven cartes semblants. La majoria són del seu entorn polític, la dreta republicana, però també hi ha referències, plenes d'afecte i estima, a gent de la CNT, el POUM i el PSUC que amb qui va compartir feina al Comitè i al Consell Municipal. També s'hi conserven les cartes que Planagumà va enviar a l'aleshores jove historiador olotí Jordi Canal, que tant ens han ajudat a conèixer millor l'Olot dels anys trenta. Esperem que aquesta documentació serveixi, algun dia no massa llunyà, d'embrió del reconeixement públic d'aquest polític olotí, tan influent, tan transcendent i, alhora, tan vilipendiat.

Planagumà va morir a l'exili, sense haver pogut tornar a casa perquè algunes de les famílies víctimes dels fets del Triai, i bona part dels prohoms de la dictadura i els seus hereus, el culpaven d'aquella tragèdia. Ara, però, després de la publicació de les seves memòries i les de Gabriel Pujiula a la col·lecció Nova Biblioteca Olotina, sabem que Planagumà no hi va tenir cap paper principal. Ni tal sols va ser rellevant en la presa de la decisió final i definitiva. Per tant, aquells fets luctuosos no poden seguir emmascarant la bona feina que va fer com a secretari del Comitè i com a president de la Comissió d'Economia del Consell Municipal. Com es pot comprovar a les actes, Planagumà va ser una de les persones més assenyades i ponderades d'aquell òrgan de govern. I de les més eficients i valuoses, perquè li va tocar coordinar, com a responsable de la Comissió d'Economia, la intervenció de les indústries i assegurar la recaptació d'impostos per mantenir la paga als treballadors municipals i als obrers industrials. Una tasca gens senzilla.

Joan Barnadas
joan.barnadas@gmail.com

Aniversari 50 anys de l'abocador del Croscat

L'1 de febrer de 1975, l'Alcaldia d'Olot traslladava l'abocador de les escombraries que es generaven a la ciutat a tocar del volcà Croscat, dins l'antic terme de Batet de la Serra. Fins aquell moment, s'abocaven i es cremaven en un despoblat al límit amb les Preses, però la urbanització de Bona Vista a partir de 1968 va obligar a buscar un lloc alternatiu. La proposta d'aprofitar la finca municipal el Boscàs, una antiga pedrera a la vora del veïnat de Can Fidel, va topar amb una forta oposició dels afectats i va obligar a habilitar l'espai a peu del volcà. L'abril següent, es formalitzava la decisió d'abocar-hi diàriament, "amb caràcter provisional", les deixalles i cobrir-les amb terra o greda per evitar-ne la combustió.

Tot i un nou acord municipal, d'octubre de 1980, per engrandir l'abocador, la pressió cívica, el perill de contaminació dels aquífers i l'ampliació de la protecció legal a la zona volcànica van obligar a clausurar-lo. Un procés que no va culminar fins l'any 1985.

La nòria del temps La televisió

En aquells anys seixanta, l'arribada del primer senyal de televisió a Olot resultà un dels grans esdeveniments de la dècada. L'aparador de la botiga d'electrodomèstics d'en Pepito Sibidí, al carrer Major, era un punt d'encontre als vespres d'una massa heterogènia d'olotins que quedaven bocabadats quan, mirant aquella capsa plena de fum, apareixia durant uns segons el fantasma d'alguna persona que, tal com sortia, desapareixia. Els entesos –sempre surten savis en qualsevol disciplina– explicaven que hi havia dificultats per fer arribar els senyals, parlaven d'uns repetidors que no teníem i dels problemes en zones de muntanya per mancances tecnològiques. En Sibidí va fer mans i mànigues per posar un repetidor a Sant Francesc, al Montsacopa. I la part d'Olot que mira a llevant va començar a rebre el senyal amb una certa garantia. Només fallava la llum (quasi sempre quan estava a punt de començar el partit de futbol del Barça).

En algunes llars, no van tardar a entrar-hi les caixes d'aquells primers televisors i, conseqüentment, es convertiren en el punt de trobada dels amics, coneguts, saludats i familiars cada vespre en el que s'anunciava un programa interessant. Moltes famílies adquiriren el seu televisor per aquell sistema –que distribuïa una agència– que consistia en posar l'aparell en marxa ficant-hi monedes com si fos una màquina d'expandre tabac, i així es podia adquirir a terminis. A partir d'aquí, i no sense boires infinites, la caixa lirona s'anà apoderant de tot el temps lliure dels olotins. Coincidia també amb la divulgació del Sis-cents i la Vespa, la festa la tarda dels dissabtes, les vacances... Tot plegat acabaria, en pocs anys, amb els grups de teatre, les tertúlies, els pabordes i tot un entramat social que tenia una presència molt interessant en la vida ciutadana olotina.

En el seu inici, la televisió semblava una eina idònia per divulgar notícies, per expandir cultura, per oferir moments lúdics a una societat que demanava una visió més àmplia sobre tot allò que l'aïllament polític i geogràfic ens havia estat amagant durant els primers anys de dictadura. Sí que va semblar que la cosa anava per aquí: cinema, música, teatre, notícies, programes infantils, concursos que dispensaven i premiaven coneixements de tota mena... Però la repercussió que ha tingut la caixa lirona ha estat de tal magnitud que el diner (les multinacionals, els governs, els grups de pressió) hi ha entrat en joc i se n'ha anat tot en orris. Ja queden pocs canals que es preocupin per la cultura, les notícies es manipulen d'acord amb el pensament dels amos, alguns programes assoleixen un nivell de podridura que, per diners, els tertulians hi són menyspreats, destruïts anímicament, divulgada la seva privada... Han creat una nova generació d'esclaus. Fa (i és) una pena!

Domènec Moli

Hem de parlar Un flac favor

En el capítol anterior explicàvem que l'ús del català va pel pedregar. I no és pas cap *cuanto*, no. La mare dels ous d'aquesta desgràcia és el canvi lingüístic que fem els catalanoparlants, és a dir, el fet de passar-nos al castellà quan pressuposem que alguna persona no ens entendreà en català només basant-nos en el seu aspecte, en el color de la seva pell o en la seva manera de parlar. Jo ara espolsaré el pruner: també ho havia fet alguna vegada... Però què ho fa, que canviem? Doncs per indefensió apresada, per evitar problemes o per respecte.

Doncs güiteu, jo ja fa temps que xerro sempre en català per respecte. Per respecte a la meua llengua i a la meua cultura, i tant. Però sobretot per respecte als meus interlocutors. Perquè si algú viu i treballa a Catalunya, bé l'haurà de menester, el català. Al principi pot recar, però de seguida hi agafaran el trinc, com bé passa amb els nous parlants del francès, el portuguès o l'italià. S'hi escarrassen i au! És veritat que ens podem topar amb algú més tossut que una banya de marrà i allavontes haurem de fer alguna giragonsa, ah prou! Ara bé, la gran majoria ens ho agrairà. I us en daré un parell d'exemples.

El primer, segur que us sona, és l'entrenador del primer equip de futbol masculí del Girona, en Míchel, que diu: "Vaig tenir molt clar que havia d'aprendre el català, ara soc millor persona". I aquí podríem acabar aquest article i ja estaria tot dat i beneït. Però donarem més raons. El segon és el cas d'un amic d'infantesa del periodista Andreu Barnils que, ja de ben petit, estiuejant a la Vall de Ribes li va demanar: "Aunque yo hable en castellano, háblame en catalán, Andreu". Visca! I encara us en posaré un tercer exemple, i n'existeixen a cabassats! El del periodista Òscar Andreu, que, criat en un entorn castellanoparlant, explica a *Vilaweb*: "Jo estava convençut que el català era una llengua que s'havia inventat ma mare per parlar amb mi".

Si volem evitar que el català sembli un poll resuscitat els experts ens recomanen justament això: que quan ens topem amb algú que pensem que no té el català com a llengua nadiua mantinguem el català com qui s'agafa a un ferro roent. En vistes d'això, el Consorci per a la Normalització Lingüística ens proposa un repte: mirar d'estar 21 dies seguits d'entrada parlant en català amb tothom. El temps necessari per canviar un costum, diuen.

Au, a cardar-li canya al verro, que el cantant basc Fermín Muguruza, en una entrevista recent a la revista *Núvol*, ja ho diu: "No hi ha excusa per no parlar català quan ja fa un temps que vius aquí". Mainada, si no hi posem remei, serem pell. És tard i vol ploure i la burra no es vol moure, així que apunteu-vos al repte dels 21 dies! I recordeu: si canviem al castellà els farem un flac favor.

Anna Riera i Pijoan

Apunts i repunts naturals

Sospitós habitual

Aquest dies de fred, en prats i jardins coberts per la glaçada, amb l'herba arranada en descans hivernal, es fan molt evidents els característics pilonets de terra que tots haurem vist un munt de vegades. Fins i tot en podem veure en algunes de les rotondes olotines, sobretot les més grans, allà on s'han salvat d'un excessiu enferriolament floral o de l'envestida arrasadora de moderns artefactes robotitzats. Si preguntéssim quin animal és el responsable d'aquesta excrescència superficial de terra segurament que la majoria de gent diria que un talp (*Talpa europæa*). I podria ser que ho encertes-sin. O no, perquè també hi ha altres animals que fan pilons de terra, i està bé aprendre a distingir-ne l'autor.

“Als talps i a les rates topineres no se'ls estima gaire, ho sap tothom”

Per un costat, tenim el sospitós habitual, el talp. El seu cos, cilíndric, està adaptat per viure sota terra: té unes potes davanteres excavadores, ulls vestigials i absència d'orelles. Fa pocs dies, en una classe d'escultura científica a l'Escola d'Art d'Olot, un noi deia que el talp semblava una *croquetilla*. Tampoc s'equivocava gaire. Jo hi afegiria una *croquetilla* socarrimada, pel color negre fosc del pelatge. Els talps són insectívors, poden estar actius tant de dia com de nit. Les seves galeries solen estar a una profunditat d'entre 5 i 30 cm. N'excaven de dos tipus: les més superficials, per buscar aliment, i les més profundes, que connecten la sala on té el niu amb els túnels superficials. L'àrea ocupada pel seu sistema de galeries pot canviar en funció de la disponibilitat d'aliment i de si es troben en el període reproductor. Un mascle en època reproductora es pot estendre per uns 7.000 m² de mitjana. Els talps són solitaris, cada individu té la seva xarxa de galeries, però pot haver-hi xarxes solapades. Cada dia, com si patullessin, els talps recorren bona part de l'extensió del seu territori. Mentre excaven amb les potes davanteres, fan servir les de darrera per recolzar-se als laterals del túnel. La terra es va amun-

tegant sota el cos de l'animal i les potes posteriors l'empenyen endarrere. Quan té força terra acumulada, el talp es gira i l'empeny cap enfora.

Això fan els talps, però també hi ha altres animals que fan pilons de terra: les diverses espècies de rates topineres o talpons, rosegadors de cos arrodonit i cua escuada. L'aparència, per tant, és ben diferent a la del talp, no hi ha confusió possible. Les rates topineres són vegetarianes, s'alimenten de bulbs, tiges i arrels, per això les galeries apareixen en llocs on hi ha plantes per alimentar-se, i això inclou els horts. Surten

des de fora es veu la deformació que correspon al sostre de la galeria. Però la diferència definitiva, la més determinant, ens obligarà a burxar una mica: es tracta de l'orientació de la galeria que desemboca al piló. Si quan apartem la terra del piló la galeria té una orientació vertical, l'haurà fet un talp, si en canvi té una orientació obliqua, com si hi hagués una rampa de sortida, el piló correspon a una rata topinera.

Ens hem acostumat a voler tenir els prats dels jardins, tan públics com particulars, com si fos el *green* d'un camp de golf, en una artifici-

més a la superfície que els talps, que no ho fan quasi mai. Si se'ls destapa un forat, de seguida corren a tapar-lo per evitar ser descoberts pels depredadors.

I ara que hem presentat els protagonistes, toca atribuir les autories dels pilons de terra. La primera diferència és que els amuntegaments dels talps semblen seguir una certa direcció, un transsecte més recte, més dirigit. En canvi, els dels talpons estan molt més esgarriats, com si els haguessin fet sense cap mena d'ordre. Una segona diferència és que els cúmuls de terra dels talps, en general, són més grans, hi ha més terra apilonada. Per altra banda, com que les galeries de les rates topineres són més superficials, a vegades en permeten resseguir el rastre perquè

alització antropocèntrica del nostre entorn natural en la qual no admetem cap tipus d'intrusisme, per molt natural que sigui. Als talps i a les rates topineres no se'ls estima gaire, ho sap tothom. Més aviat s'actua per eliminar-los, a vegades sense ni saber contra qui s'actua, amb mètodes tan salvatges que no m'atreveixo a reproduir. Si algú vol començar per un mètode incruent, pot plantar cagamuja o herba talpera (*Euphorbia lathyris*) al seu jardí. És una planta tòxica. Les seves arrels mantenen els talps allunyats. Alguns diuen que els funciona.

Impressions d'un paisatge, 28

Les “cases barates” de Montolivet

En un moment en què l'accés a l'habitatge –que és, cal recordar-ho, un dret constitucional– ha esdevingut una preocupació primordial per a àmplies capes de la població, sembla reviscolar l'interès per les solucions que històricament han volgut encarar la qüestió de l'habitatge assequible. En el cas espanyol, després de la devastació provocada per la Guerra Civil, és durant el franquisme que té lloc una política de construcció massiva d'habitat-

par d'aquesta necessitat d'habitatge, i va oferir respostes pròpies. Una, ben singular, és el barri de Montolivet, una denominació moderna per a un barri de nova creació, el de Sant Pere Màrtir, el naixement del qual, als anys 1950, ha estat estudiat en un llibre que inaugura una prometedora col·lecció (Trama Urbana) de l'Arxiu Comarcal. El llibre neix d'una Beca Ernest Lluch atorgada fa uns anys als autors, Anna Escarpanter i Pau Llimona, que van elaborar, amb l'ajut de Rafael Aranda, el treball que ara veu la llum, alleugerit de detalls tècnics i enriquit amb una selecció de fotografies dels fons de l'Arxiu. Una recerca de la qual ja vam tenir un avançament fa poc més d'un any, en un vídeo produït per l'Ajuntament d'Olot i que podeu trobar a YouTube.

La història d'aquest barri és, sens dubte, singular, començant pel seu emplaçament: el grup de “cases barates” es va aixecar en un pedregar, a la falda del volcà de Montolivet, fruit d'una iniciativa de l'alcalde Pere Bretcha, un home ben connectat dins el règim franquista, assumida per l'Obra Sindical del Hogar, un organisme oficial d'inspiració falangista. El projecte, d'una envergadura considerable –finalment va constar de 336 cases unifamiliars–, s'inscrivía encara en la concepció de la *ciutat jardí*, sorgida a la Gran Bretanya al segle XIX, i que a la Catalunya d'abans de la guerra havia cristal·litzat en l'ideal de “la caseta i l'hortet” del president Macià. L'arquitecte i ideòleg del conjunt va ser Ignasi Bosch Reitg (Girona, 1910-1985), autor en aquells

personaje este arquitecto. Amenazado de muerte durante la guerra por ser católico de Unió y posteriormente depurado por Franco por catalanista, encontró empleo, gracias a una casual amistad con un gerifalte, en los sindicatos franquistas.”

En efecte, i com en d'altres camps, també en el de l'arquitectura, el Noucentisme va tenir una continuïtat en molts plantejaments estètics desenvolupats en el primer franquisme, amb uns professionals que van haver de conviure, de més o menys grat, amb una realitat política i institucional ben diferent d'aquella en què s'havien format. El grup de Sant Pere Màrtir, tan diferent tipològicament de la resta de la ciutat, n'és un exemple. Concebut just abans de la irrupció de la motorització a la societat catalana (el primer 600 va sortir de la SEAT l'any 1957), i destinat a una classe mitjana treballadora que podia pagar-se les “cases barates”, el barri, amb el seu singular emplaçament en vertical, amb els habitatges seguint les cotes de nivell i preservant-ne les visuals, se'ns mostra en les fotografies antigues amb una unitat harmònica que el pas del temps, i els afegitons i modificacions que s'han fet a les cases, ha esmussat en part.

El llibre documenta també el disseny de l'església del barri, on sembla que l'arquitecte Bosch es va inspirar en una església coetània de Miguel Fisac als afores de Valladolid. Em sorprèn que no s'hi esmenti que, en la construcció, hi va morir d'accident un paleta de Sant Roc. I això em porta a pensar que al llibre hi falta una referència a barris com a Sant Roc, que van acollir a l'època la immigració peninsular i que van sorgir del barraquisme i l'autoconstrucció: un contrast que no es pot negligir. En tot cas, el llibre d'Escarpanter i Llimona convida a seguir estudiant una època que ha estat tan decisiva per a la societat catalana, que es va desenvolupar sota la dictadura i sovint “malgrat el franquisme”.

Josep M. Muñoz

ges, per fer front a l'èxode que es va produir des del camp cap a la ciutat (amb Madrid, Barcelona i Bilbao com a destinacions principals) en les dècades centrals del segle. De fet, es diu que la segona meitat del segle XX és l'època en què es van construir més habitatges de tota la història d'Espanya (una dada tan sols: en catorze anys, de 1961 a 1975, es van edificar quatre milions de pisos), amb un creixement sense precedents que va alterar radicalment, sovint empitjorant-la, la fesomia de les nostres ciutats.

Olot, que com tantes altres ciutats catalanes s'ha construït gràcies també a la immigració, no va esca-

“el grup de ‘cases barates’ es va aixecar en un pedregar”

mateixos anys d'un projecte de característiques molt similars, el barri gironí de Sant Narcís. De fet, tal com explicava l'escriptor Antoni Puigverd (“Las casas baratas”, *El País*, 20 maig 2003), “el arquitecto Bosch conectó incluso estéticamente el ideal de la caseta i l'hortet con la Obra Sindical del Hogar. Curioso

Vivències

Mirant pel retrovisor

He de suposar que, com tots el qui ja portem uns quants anys de vida, hem vist com el nostre món més quotidià ha sofert uns canvis de tota mena. A més, si els comparem amb els d'èpoques anteriors, tenim la sensació que han estat els més ràpids, els més sorprenents i els que més poden causar un cert descontrol en el nostre modus vivendi. Estem acabant el primer quart del segle XXI i els que ja tenim a l'esquena uns quants anys del XX, tant si volem com si no, ens ha tocat experimentar-los.

En la velocitat de canvi accelerada que portem, cal mirar de tant en tant pel mirall retrovisor (tot i que soc dels qui no creuen que qualsevol temps passat era millor, tan sols que hi ha de tot en la vinya del Senyor i cadascú per on l'enfila). Cal mirar pel retrovisor no amb enyorança sinó com el muntanyenc que ha fet el cim i recorda el camí i les seves facècies. I amb aquest criteri, avui em plau explicar una anècdota, un fet molt simple, sense cap transcendència, que intenta reflectir com una fotografia de l'època un moment de les relacions que ara diuen *de parella*. Parlo del temps de la postguerra, quan la precarietat s'ajuntava amb la manca de serveis públics com ara el transport de viatgers.

Resulta que hi havia una parella de joves que es volien casar: ella era de Sant Jaume de Llierca i ell d'Olot, tots dos de famílies treballadores i d'una economia que, tot i que tots treballaven, just es defensaven (com ara torna a ser molt habitual). Encara que no hi hagués un protocol establert, sí que consideraren oportú que, abans de casar-se –un acte seriós i transcendent, perquè aleshores sí que era per a tota la vida– calia que les famílies respectives es cone-

guessin i tractessin de les possibles aportacions que podrien derivar-se d'aquella unió desitjada. Cal dir també que, com que en aquest cas el nuvi era fill únic, el costum volia que la futura nora anés a viure a casa dels sogres. Això es donava sempre per fet, excepte en les unions amb finalitats patrimonials, que ja depenien dels pactes que es fessin, i quan hi havia més germans, quan aquest “privilegi” corresponia al major.

Com que no disposaven de cap vehicle propi ni hi havia cap servei públic de transport a la comarca, trobaren qui va posar a disposició

suposar), jugaren a cuït i amagar. A la tornada, el noi preguntà als pares: “Així, com heu quedat?”. Però ningú no havia parlat del casament, ni de res que hi tingués relació. El nuvi es va enrabiar com una abella i el pare es va excusar: “Això és cosa de dones!”. I la mare va replicar: “Això és cosa d'homes!”. No tinc coneixement de què devien pensar i dir els pares de la noia, però és fàcil d'imaginar...

Com que la voluntat hi era, el diumenge següent tornaren a visitar Sant Jaume de Llierca, amb el mateix vehicle i dissimulant la cara cai

de la família del nuvi un carruatge, del tipus anomenat de jardineria, de dues rodes i tirat per un cavall. I el diumenge fixat, de bon matí, ben empolainats i els cors alegres, cap a Sant Jaume de Llierca. Els imagino circulant per una carretera polsosa, passant pel pont provisional sobre el riu, a tocar del cingle de Castellfollit de la Roca, i la delícia del pla de Poliger, arbrat a cada costat. En arribar a Sant Jaume, foren benvinguts i obsequiats amb un bon dinar i les dues famílies van confraternitzar al voltant de la taula, com si es coneguessin de tota la vida. Havent dinat, els pares anaren junts al cafè a fer una partida; les mares es quedaren a casa xerrant, mentre veien l'hort i el galliner, i els nuvis (és de

guda de vergonya. Afortunadament, aquesta vegada hi va haver acord, però no hi va haver dinar.

Ja sabem que, mirant el passat pel retrovisor, sempre hi ha el risc de caure en la nostàlgia. Però cal fer cas del Nobel de Literatura Gabriel García Márquez quan va dir que la nostàlgia sempre esborra els mals records i magnifica els bons, i per això resulta confortable.

Joan Tresserras

“Cal mirar pel retrovisor no amb enyorança sinó com el muntanyenc que ha fet el cim i recorda el camí i les seves facècies.”